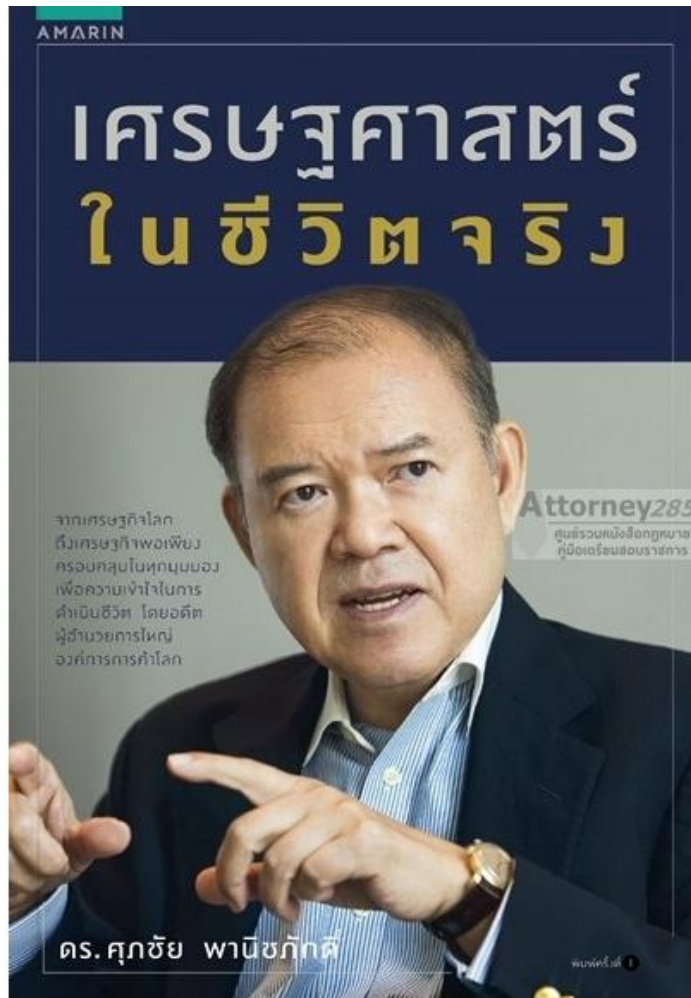

รายงานสืบจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “พระพุทธศาสนา กับ แนวโน้มโลกยุคใหม่ : วิถีครู
บาสุริยชัยสู่อารยธรรมร่วมสมัย” “Buddhism and New Global Trends : The Footprint of Khruba Sriwichai Towards
Contemporary Civilization”

บทวิพากษ์หนังสือ “เศรษฐศาสตร์ ในชีวิตจริง”

ผู้เขียน : ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์

วิจารณ์โดย

ศิริศักดิ์ ทองยอด

สามารถ บุญรัตน์

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน

หนังสือ “เศรษฐศาสตร์ ในชีวิตจริง” เป็นหนังสือที่นำศึกษาอีกเล่มหนึ่ง เป็นแนวคิดจากประสบการณ์ของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ เป็นคนไทยที่ได้รับการยอมรับ และได้รับความไว้วางใจให้ทำงานด้านเศรษฐกิจระดับ โลก และท่านยังได้แสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธมีความเกี่ยวข้องกับหลักการทางเศรษฐศาสตร์ เนื้อหาสาระของหนังสือเป็นการรวบรวมเอาหลักการแนวคิดประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรระดับโลกในฐานะผู้อำนวยการใหญ่องค์การการค้าโลก ของท่าน ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ เป็นหนังสือที่ผลิตโดย บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) และจัดจำหน่ายโดย บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์ จำกัด เมื่อ พ.ศ.2561 จำหน่ายในราคาเล่มละ 295 บาท

หนังสือเล่มนี้ เขียนโดย ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ท่านเป็นนักการเมืองและนักวิชาการชาวไทย ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษหลายสถาบัน ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์ บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด กรรมการที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์ อดีตเลขาธิการการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรือ อังก์ถัด (UNCTAD) อดีตผู้อำนวยการใหญ่องค์การการค้าโลก (WTO) ที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการเตรียมการยุทธศาสตร์ชาติ เดิมเป็นนักศึกษาแพทย์ แต่ได้รับคัดเลือกให้รับทุนการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์จากธนาคารแห่งประเทศไทย และได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ผู้ว่าการในขณะนั้น เข้าศึกษาที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ยัน ทิมแบร์เกิน (Jan Tinbergen) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดคนหนึ่งของโลกในยุคทศวรรษ 60 - 70

ดร.ศุภชัย ได้ให้แนวทางการใช้ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และใช้สามัญสำนึกในการแปลความจากการวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์ ท่านได้ให้ความสำคัญต่อข้อมูลว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด แต่พฤติกรรมของมนุษย์ทางเศรษฐกิจก็ยังเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในแง่ของความเป็นจริง แก่นหลักของเศรษฐศาสตร์ที่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของมนุษย์และเน้นการก่อร่างความคิดของเศรษฐศาสตร์โดยมีส่วนประกอบของอุดมการณ์ ปรัชญา และปัญญา โดยเฉพาะปรัชญาตามหลักพระพุทธศาสนา เศรษฐศาสตร์ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์มิได้มุ่งที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้ง แต่เป็นการพัฒนาเพื่อให้ทุกคนมีฐานะพออยู่พอกิน ปรัชญาเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านจิตใจมากกว่าทางด้านวัตถุ

การมีคุณธรรม เมตตาธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความรู้จักพอ ความรักสงบ และการใช้ทางสายกลาง
ตามหลักของพระพุทธศาสนา

หน้าปกเป็นรูปของท่าน ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ในอิริยาบถของการชี้แจงหรืออธิบาย
ความ ปกหลังเป็นรูปภาพการประชุมที่ทางด้าน ดร.ศุภชัย เป็นประธานในที่ประชุม และมีบทความที่
กล่าวถึงที่ไปที่มาของการรวบรวมบทความทั้งหลายในหนังสือเล่มนี้ ประกอบไปด้วยเนื้อหาของบทนำ
และบทความต่าง ๆ อีกจำนวน 8 บท ดังนี้

1. บทนำ ข้อคิดและความทรงจำ บุคคลลัทธิ ศาสตราจารย์ย่น ทินแบร์เก้น
2. บทที่ 1 แนวทางพัฒนาความคิดเศรษฐกิจศาสตร์ไทย
3. บทที่ 2 สามปีท้องค้การการค้าโลก
4. บทที่ 3 WTO ณ วันนี้
5. บทที่ 4 ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ อาเซียน และประเทศไทย : มุมมองของ
การศึกษา
6. บทที่ 5 อุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาในประเทศด้อยพัฒนา
7. บทที่ 6 เศรษฐกิจพอเพียงในโลก โลกาภิวัตน์
8. บทที่ 7 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
9. บทที่ 8 ประสพการณ์และหลักการในการดำเนินชีวิต

บทนำ ข้อคิดและความทรงจำ บุคคลลัทธิ ศาสตราจารย์ย่น ทินแบร์เก้น

หนังสือ “เศรษฐกิจศาสตร์ ในชีวิตจริง” เป็นหนังสือที่ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์
ทำงาน

ของผู้เขียน ที่ทำให้เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของเศรษฐกิจศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การ
เรียนรู้และเข้าใจเศรษฐกิจศาสตร์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา ได้มุมมองที่แตกต่าง ของการ
มุ่งให้การศึกษาที่สูงขึ้นยิ่งทำให้เกิดความแตกต่างของคนในสังคมมากยิ่งขึ้น การดำเนินการตามหลัก
เศรษฐกิจศาสตร์ที่แท้จริงมีหลักการในรูปแบบที่เป็นไปตามหลักของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นทางสาย
กลาง และดำเนินการเศรษฐกิจในหลักการที่สร้างความพอดีสอดคล้องกับการทำงานของผู้เขียนที่
ทำงานในด้านเศรษฐกิจของเวทีระดับโลก ที่มุ่งให้มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา
ประเทศพัฒนาให้มีความสอดคล้องและสามารถไปด้วยกันได้ มีหลักการและหลักปรัชญามีที่รูปแบบ

ของหลักเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน มีการร่วมกันแก้ไขปัญหา ทำงานพร้อมกันไปทั่วโลกในลักษณะเป็นหุ้นส่วน ที่จะทำให้เกิดธรรมภิบาลโลก ในลักษณะที่สหประชาชาติเสนอในกรอบวาระ 2030 ที่เป้าหมายหลัก 17 ข้อ ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องแก้ไขปัญหาคาความยากจน ความไม่เท่าเทียม ความเหลื่อมล้ำของสังคมเกษตรกรรม ความเท่าเทียมกันทางเพศ ปัญหาการสืบทอดงาน สิ่งแวดล้อม การมีงานทำ ที่ต้องเชื่อมโยงกันทั่วโลก โดยมีความพยายามร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนของแต่ละประเทศเพื่อสร้างโอกาสในการต่อสู้ในเวทีโลก

ผู้เขียน ยังได้แสดงถึงการยกย่องและแสดงออกอย่างนอบน้อมต่อ ศาสตราจารย์ยัน ทินแบร์เก้น ที่เป็นอาจารย์ในการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ และยังเป็นผู้ที่วางนโยบายเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงเป้าหมายของนโยบายและมาตรการหรือเครื่องมือที่ต้องใช้ เป็นผู้วางทฤษฎีของการเคลื่อนขอรระบบเศรษฐกิจเข้าหากัน และเข้าไปมีส่วนในการวางรากฐานและแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจให้กับทางภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

บทที่ 1 แนวทางพัฒนาความคิดเศรษฐศาสตร์ไทย

ในส่วนของเศรษฐกิจไทย ตามมุมมองของผู้เขียน ได้พยายามวิเคราะห์แนวทางการใช้วิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลจากผู้เชี่ยวชาญต่างชาติ ในขณะที่วิธีการพิจารณาประเด็นทางเศรษฐกิจของกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์จากระบบราชการ จากวงการธุรกิจ และจากสถาบันวิชาการ ยังมีความแตกต่างกัน แนวคิดเศรษฐศาสตร์ไทยค่อนข้างจะโชคดีที่ได้อิทธิพลจากระบบราชการในระยะต้น ที่เน้นการสร้างระบบและวินัยด้านการเงินการคลัง แม้ว่าจะมีการแทรกแซงจากทางทหารพอสมควรในการนำระบบการวางแผนเศรษฐกิจและสังคมมาใช้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) นโยบายการเปิดเศรษฐกิจเพื่อค้าขายกับต่างประเทศ ที่ช่วยทำให้อัตราขยายตัวของเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่สูงต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม เศรษฐศาสตร์ของทางราชการยังขาดทิศทางที่ชัดเจน และมีปัญหาความล่าช้าตามการทำงานของระบบราชการ ทำให้มีการกระตุนจากภาควิชาการและภาคเอกชนในบางช่วง รัฐบาลไม่ได้มีปัญหาในการเลือกใช้นโยบายการเงินหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับราคาสินค้าเข้าและสินค้าออก แต่รัฐบาลไม่เคยมีนโยบายที่แน่นอนชัดเจน ปริมาณสินค้าออกของไทยถูกกำหนดโดยตัวแปรของอุปทานในประเทศ มากกว่าถูกกำหนดโดยตัวแปรภายนอกประเทศ ความร่วมมือระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน แต่ในขณะเดียวกันการต่อสู้ความ

ขัดแย้ง การแข่งขันด้านการค้าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและเรื่องอื่น ๆ ผู้เขียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในองค์การ
ค้าโลกซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลระบบการค้าโลกไม่ให้มีการเอาเปรียบ มีภารกิจที่สำคัญคือการสรุปเจรจา
พหุภาคีรอบโดฮา ผู้เขียนเข้ารับตำแหน่งผู้อำนวยการใหญ่องค์การการค้าโลก ต้นเดือนกันยายน พ.ศ.
2545 เพื่อผลักดันในการเจรจาการค้าพหุภาคีรอบโดฮาฉบับหน้า

บทที่ 2 สามปีที่ต้องจัดการการค้าโลก

ผู้เขียนยังได้อธิบายถึงการต่อสู้ในระดับโลกที่นับวันก็จะมีแต่ความสลับซับซ้อนและ
รุนแรงมากขึ้น แต่เป็นการต่อสู้ในสงครามเศรษฐกิจและการค้ามากกว่าสงครามที่รบราฆ่าฟัน การ
ปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติทั้งในด้านการเงิน การค้า การลงทุน มีความจำเป็นอย่างยิ่งขึ้น เมื่อ
ทุกประเทศต้องแข่งขันกันอย่างเข้มข้น มากขึ้นในทุกสนาม ในด้านการเงิน จะเห็นได้จากเมื่อเอเชีย
ประสบภาวะวิกฤติในปีพ.ศ.2540-2541 ประเทศไทยก็ถูกโจมตีมากมายจากนักเศรษฐศาสตร์ฝ่าย
ตะวันตก ว่าปัญหาอยู่ที่ระบบเศรษฐกิจที่หละหลวม ขาดการดูแลภาคการเงินอย่างรัดกุม และมีการ
เล่นพวกและฉ้อฉลกันมาก แม้ว่าส่วนหนึ่งของข้อกล่าวหาจะมีความจริงบ้างก็ตาม ปัญหาหลักของ
เอเชียในทศวรรษนั้น อยู่ที่การเดินตามเงื่อนไข ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยไม่คิดให้
รอบคอบ การเปิดตลาดเสรีทางเงินทุน โดยไม่ได้พัฒนาตลาดเงินในประเทศให้สมบูรณ์และขาดการ
ติดตามกำกับอย่างใกล้ชิด ทำให้เกิดปัญหาการใช้เงินกู้จากต่างประเทศโดยภาคเอกชนอย่างเกินเนื้อ
เกินตัว จนนำไปสู่ปัญหาการขาดความเชื่อมั่นในที่สุด โดยเฉพาะเมื่อภาครัฐฯการเปิดให้เอกชนใช้
ประโยชน์จากส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ย และเอื้ออำนวยความมั่นคงทางอัตราแลกเปลี่ยน ที่ถูก
กำหนดไว้คงที่ เมื่อฝ่ายเศรษฐกิจตะวันตก ประสบปัญหาวิกฤติการเงินจากผลการกระทำของตนเอง
ในปี พ.ศ. 2551 - 2552 อันเนื่องมาจากการเปิดเสรีภาคการเงินอย่างไม่จำกัด จึงเป็นที่ปรากฏชัดว่า
ปัญหาของเอเชียเมื่อ 10 ปีก่อน ไม่ใช่ความหละหลวมของเอเชียเองเท่านั้น แต่ปัญหาของระบบที่
เสรีจนเกินควร และการเล่นพวก(cronyism) สามารถเกิดขึ้นได้ทุกแห่งหนในโลก ไม่มีใครที่ควรจะอ้าง
ว่าดีกว่าหรือเก่งกว่าใคร ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะผิดได้ทั้งนั้น

บทที่ 3 WTO ณ วันนี้

ผู้เขียนยังให้มุมมองในการต่อสู้เพื่อได้มาซึ่งตำแหน่งผู้อำนวยการองค์การการค้าโลก
ส่วนสำคัญก็เพื่อจะพิสูจน์ว่าโลกได้เปลี่ยนไปมากแล้ว ซึ่งต้องการเห็นผู้นำองค์การการค้าโลกเป็น
ผู้แทนจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเป็นครั้งแรก นับว่าเป็นการรวมกลุ่มกันครั้งแรกของประเทศ

กำลังพัฒนา อย่างเหนียวแน่นที่สุด ผู้เขียนได้ทำงานที่องค์การการค้าโลก 3 ปี ทำให้นายโคฟี แอนนัน เสนอชื่อเข้าดำรงตำแหน่งเลขาธิการการประชุมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรือองค์การการค้าโลก บทเรียนของการแต่งตั้งในสมัยนั้นที่น่าจดจำก็คือ เลขาธิการสหประชาชาติเป็นผู้เสนอชื่อดร.ศุภชัย ให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการองค์การการค้าโลก แต่ประเทศไทยกลับเป็นฝ่ายคัดค้านโดยอ้างว่าได้เคยเสนอชื่ออดีตเลขาธิการอาเซียนและได้ให้การสนับสนุนไปแล้ว ผู้เขียนยังได้สะท้อนบทบาทของไทยที่องค์การสหประชาชาติควรได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ เพราะมีผลต่อการที่ไทยจะมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประชาคมโลกในหลายด้าน ที่ไทยจะได้ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้า การลงทุน การเกษตร วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ฯลฯ การสนับสนุนให้คนไทยไปมีบทบาทนำในองค์กรต่างๆ ของโลกจึงควรเป็นนโยบายของประเทศที่ถูกนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ไม่ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่ควรเป็นแนวนโยบายที่จะต้องสร้างบุคลากรที่จะมีโอกาสเข้าชิงตำแหน่งสำคัญของโลกด้วยกระบวนการที่ทุกฝ่ายช่วยกันสนับสนุน

บทที่ 4 ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ อาเซียน และประเทศไทย : มุมมองของการศึกษา

เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอย่างรวดเร็วมากหลังจากการล่มสลายของเศรษฐกิจประเทศพัฒนา แล้วจากวิกฤติการณ์ทางการเงินปีพ.ศ. 2551 - 2552 ที่มีผลกระทบเสียหายอย่างมากไปทั่วโลก ระบบเศรษฐกิจโลกที่จะพึ่งพาแรงผลักดันจากเศรษฐกิจที่เจริญแล้ว อย่างที่เคยเป็นมาจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่งต่อไป โดยเฉพาะตั้งแต่วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในรอบ 70 ปี การแก้ไขปัญหาของประเทศฝ่ายตะวันตกเป็นไปอย่างกระท่อนกระถ่น ขาดการประสานนโยบาย และมีแนวโน้มใช้นโยบายที่ก่อให้เกิดความเสียหายในด้านอื่นๆ ตามมา กระบวนการโลกาภิวัตน์ และการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกในรุ่นต่อไปจะต้องหันมาพึ่งพาการเจริญเติบโตของประเทศกำลังพัฒนา และที่เรียกกันว่าประเทศในกลุ่มตลาดเกิดใหม่(emerging economies) มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในระยะหลังกลับปรากฏว่ามีปรากฏการณ์แปลกใหม่ ของการไหลย้อนกลับของเงินทุน ที่แทนที่จะเป็นการเคลื่อนย้ายทุนจากประเทศที่พัฒนาแล้วไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนา กลับปรากฏว่าประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในเอเชียกลับสะสมเงินสำรองระหว่างประเทศได้มากกว่า และส่งเงินกลับไปลงทุน โดยเฉพาะไปซื้อพันธบัตรของสหรัฐอเมริกา และของประเทศยุโรปมากกว่า การเข้ามามีบทบาทมากขึ้นของประชาคมเศรษฐกิจของอาเซียน จึงนับว่าสอดคล้องกับความจำเป็นของสถานการณ์โลกในปัจจุบันอย่างแท้จริง

บทที่ 5 อุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาในประเทศด้อยพัฒนา

บทความนี้ให้ข้อสังเกตเรื่องความร่วมมือของอาเซียน ที่จะสามารถทำได้ดีทางหนึ่ง และก่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนา คือการร่วมกันผลักดันการจัดการศึกษา และการฝึกให้การบริหารทางการศึกษา มีความเป็นเสรีมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้มีการกระจายการศึกษาให้ทั่วถึงภูมิภาคอาเซียน และการเปิดโอกาสให้ผู้มีการศึกษาสามารถเคลื่อนตัวในการหาแหล่งที่ทำงานที่คล่องตัวมากขึ้น การร่วมมือทางการศึกษาของอาเซียนสามารถปฏิบัติตามข้อเจรจาการค้า ด้านบริการขององค์การการค้าโลกที่ใช้หลักในการเจรจาด้วยวิธีการให้บริการออกเป็น 4 วิธีการด้วย ทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องกับประการสำคัญกับการลดอุปสรรคที่เป็นกฏระเบียบ การจัดการศึกษาที่จะทำให้อาเซียนสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แล้วสร้างแรงส่งเสริมการนวัตกรรมเพื่อผลักดันให้การรวมกลุ่ม เป็นประชาคมมีพลังที่จะก้าวข้ามจากประเทศที่รายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาที่มีรายได้ระดับที่สูงขึ้น โดยที่ระบบการผลิตจะต้องไม่พึ่งพาแรงงานค่าจ้างต่ำ เช่นในอดีตต่อไป แต่ต้องเน้นการพึ่งพาแรงงานที่มีประสิทธิภาพในการผลิตที่สูงขึ้น และการใช้เทคโนโลยีทั้งของตนเองและที่รับมาจากสังคมอื่นได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น

ในระยะหลังนี้การเปลี่ยนแปลงจะมีผลให้ตลาดแรงงานเปลี่ยนไปแน่นอนในอนาคต นอกจากปัญหาดั้งเดิมในรูปของทฤษฎีแล้วยังมีปัญหาในทางการปฏิบัติ และโดยเฉพาะในเรื่องของสถิติและข้อมูลอีกด้วย เพราะมีจำนวนนักเรียนที่เข้าชั้นจริง ๆ แล้วต่ำกว่านั้น และจะต่ำกว่านั้นมาก ถ้าเป็นโรงเรียนในชนบทที่ห่างไกล แนวทางแก้ไขและค้นคว้าในอนาคตเราเริ่มต้นจากความเชื่อมั่นอย่างบริสุทธิ์ในคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการศึกษา ต้องยอมรับว่าหน้าที่ของการศึกษาไม่ใช่เพื่อการให้ประกาศนียบัตรเป็นใบผ่านเข้าทำงาน แต่เพื่อที่จะให้ได้ผลในสิ่งที่ตนเรียนมา คิดถึงเรื่องของการศึกษาหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จากมุมมองของเศรษฐศาสตร์ มีส่วนช่วยในการกำหนดนโยบายการศึกษา ที่พิจารณาทั้งในแง่ของความเป็นเลิศทางการศึกษา และความจำเป็นที่ประเทศต้องมีการลงทุนในการศึกษา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการพัฒนานวัตกรรม และการแข่งขันระหว่างประเทศ ปัญหาของการเน้นการขยายการศึกษามากกว่าการเพิ่มคุณภาพของการศึกษา ว่าทำให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณมาก ปัญหาซึ่งประเทศไทยกำลังประสบอย่างรุนแรงในขณะนี้โดยเฉพาะเมื่อการประเมินผลในระดับระหว่างประเทศแสดงให้เห็นคุณภาพการศึกษาไทยมีแนวโน้มลดต่ำลงในทุกระดับและแทบจะทุกด้าน ในปัจจุบันปัญหาหลักของระบบเศรษฐกิจไทยที่

อาจจะเรียกได้ว่าเป็นหัวใจของการปรับโครงสร้างของเศรษฐกิจไทยคือเรื่องของการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บทที่ 6 เศรษฐกิจพอเพียงในโลก โลกาภิวัตน์

ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ยังให้ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างแพร่หลาย และมีการเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ท่านผู้เขียนจึงทำหน้าที่ 2 ประการ ประการแรกในฐานะตัวแทนคนไทยอธิบายสาระสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงและการนำหลักการนี้ไปใช้ในระดับโลก ประการที่สอง ชี้แจงถึงแนวทางที่ประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ จะได้ใช้ประโยชน์จากเศรษฐกิจพอเพียงจากบทเรียนของผลดีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของอดีตเลขาธิการสหประชาชาติ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปดำเนินการสอดคล้องกับหลักพัฒนา ซึ่งเป็นหนึ่งในสามด้านภารกิจหลักของสหประชาชาตินอกจากด้านสิทธิมนุษยชนและ ด้านความมั่นคง ท่านได้เปรียบเทียบแนวคิดและวิธีการพัฒนาของบุคคลสำคัญต่าง ๆ ให้เห็นว่าในสายงานเศรษฐศาสตร์มีตัวอย่างมากมายของนักคิดนักปฏิบัติที่เต็มต้นจากความคิดที่เรียบง่ายแต่ในที่สุดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างยิ่งใหญ่ เช่นท่านมหาตมาคานธี เป็นนักคิดระดับโลก ถึงแม้ว่าไม่เป็นนักเศรษฐศาสตร์แต่ได้แสดงให้เห็นว่า การพึ่งตัวเองเป็นหลัก มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ประหยัด สันโดษ แต่ได้กลายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ ปัญหาความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วแต่ยังมีประชากรโลกอีกจำนวนมากที่ยังประสบปัญหาการขาดแคลนอาหาร จึงเป็นความท้าทายของการพัฒนา

บทที่ 7 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจากปีพ.ศ. 2540 สอดคล้องกับกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจในแนวคิดใหม่ ที่ไม่พอใจกับระบบที่ยึดโยงกับทุนนิยมระบบตลาด และการก่อหนี้สินที่ล้นพ้นตัวของเศรษฐกิจประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าของวิกฤติการณ์เศรษฐกิจคือการที่มนุษย์ไม่เรียนรู้บทเรียนที่ผ่านมา เมื่อภาวะเศรษฐกิจคือเริ่มดีขึ้น ทุกภาคเศรษฐกิจมีความเชื่อมั่นสูงขึ้น การใช้จ่ายใช้สอยที่จะเกินเนื้อเกินตัวก็จะตามมาทันที ในลักษณะเช่นนี้เราก็จะเห็นปรากฏการณ์ของการถดถอย และฟุ้งตัวของเศรษฐกิจสลับกับภาวะฟองสบู่อยู่เป็นประจำ เจื่อนใจ

พื้นฐานก่อนว่าผู้คนในระบบจะต้องมีวินัยในความรอบคอบ มีมนุษยธรรม ความยุติธรรม และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ฯลฯ นำไปสู่ความสนใจในระบบเศรษฐกิจครัวเรือนเศรษฐกิจนอกระบบตลาด การประเมินความเสมอภาคในการประเมินคุณภาพชีวิต เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์ หันมาพูดถึงบทบาทของรัฐในการลงทุนทางสังคม และการเลิกยึดถือระบบตลาดเป็นสรณะ ในการสร้างแนวคิดที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีดุลยภาพ และความเสมอภาค รวมทั้งเสถียรภาพดีขึ้น หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงนับว่าให้แนวทางที่เป็นประโยชน์สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ ทั้งในแง่เข็มทิศของศีลธรรม การผลิตเพื่อบริโภค และเพื่อการพาณิชย์ต่อไป การพึ่งพาทรัพยากรของตนเองภายในประเทศมากขึ้น ความพอเพียงในการผลิตที่จะรักษาเศรษฐกิจสีเขียวไว้ได้ รวมทั้งทางสายกลางของการรักษาสมดุลของนโยบายเศรษฐกิจมหภาค

บทที่ 8 ประสบการณ์และหลักการในการดำเนินชีวิต

ผู้เขียนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานนั้นต้องทำงานเป็นทีม ต้องทำงานด้วยกันได้ เราต้องเสียสละ เราเป็นเพียงหนึ่งในหมู่คนเท่านั้นเองที่ต้องทำงานร่วมกันได้ หากเรามีความตั้งใจทำงานแล้ว คนอื่นอาจจะมองเห็นงานที่เราไม่น้อย คนที่รู้ดีที่สุดคือตัวเรา ถ้าทำแล้วตัวเรามีความพึงพอใจ มีความสุข มีความพึงพอใจ มีความพอเพียง เพราะการทำงานโดยที่ไม่มีความขัดแย้งเลย โดยที่ไม่มีความคิดที่แตกแยกกันบ้างเลยนั้น เป็นไปไม่ได้ เราแตกต่างกันทางความคิดได้ แต่เราอย่าแตกแยกกัน คนนี้คิดอย่างนี้ อีกคนคิดอย่างนั้น แล้วเราหารือกันและหาข้อสรุป เมื่อมีข้อสรุปแล้วเราร่วมกันทำอย่างนั้นโดยที่ไม่มีความแตกแยก แต่ในแง่ความคิดเราคิดกันได้ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจทุกวันนี้มีทางหลาย ๆ ทาง มีความละเอียดอ่อนหลายอย่าง มีกฎระเบียบมีกฎหมายหลายอย่างที่ทำให้รัฐบาลทำไม่ได้ แต่อย่าได้คิดน้อยอกน้อยใจ อย่าได้คิดที่จะทำให้เราเลิกทำ อย่าท้อแท้

บทวิจารณ์

หนังสือ “เศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง” เป็นการรวบรวมบทความและแนวคิดของท่าน ดร. ศุภชัย พานิชภักดิ์ นักเศรษฐศาสตร์ของไทยที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก จนได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการองค์การการค้าโลก เป็นคนแรกที่มาจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการเชื่อมการค้าของประเทศกำลังพัฒนาประเทศพัฒนา มุ่งเน้นการสร้างบทบาทขององค์การการค้าโลกให้มีส่วนในการผลักดันและการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติและ

ประชาชนของประเทศกำลังพัฒนา มุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของการผลิตและประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความสามารถของแต่ละประเทศในการใช้และพัฒนาแรงจูงใจ เพื่อให้คนทำงานให้เกิดผลิตผลมากขึ้น รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยี และทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการแข่งขันกันในตลาดการค้าเสรีทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ หลักที่สำคัญในการ วิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ การเมืองแนวนโยบาย และมีอิทธิพลต่อการศึกษาเศรษฐศาสตร์ คือ 1) แนวความคิดเกี่ยวกับการแบ่งงาน กันทำให้เกิดทักษะและประสิทธิภาพการผลิต 2) แนวความคิดเกี่ยวกับความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเพื่อบอกให้ผู้ผลิต ได้เปรียบการได้เปรียบของผู้ผลิตเชิงเปรียบเทียบ จะช่วยลดต้นทุนในการผลิตให้ต่ำ เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ดีขึ้น ความคิดดังกล่าวได้พัฒนามาเป็นทฤษฎีว่าด้วยการขยายตัวทางการตลาด การสะสมทุน และการค้าเสรีระหว่างประเทศในเวลา ต่อมา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2557). นักเศรษฐศาสตร์มองว่าการตัดสินใจเป็นเรื่องของนักการเมืองที่จะต้องทำหน้าที่ในฐานะ ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากประชาชนให้มีหน้าที่ในการตัดสินใจ โดยที่นักเศรษฐศาสตร์มีสถานภาพเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ได้รับอำนาจ หน้าที่ให้ทำเช่นนั้น

หากนำแนวคิด หรือประเด็นที่ได้รับการหนังสือหนังสือ “เศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง” มาเทียบเคียงกับระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย จะเห็นได้ว่า การดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทย อยู่ภายใต้การเมือง การตัดสินใจของนักการเมืองนั้นมีความหมายต่อไปอีกว่า การตัดสินใจดังกล่าวก็ควรจะเป็นไปเพื่อ ผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะในที่สุดนักการเมืองได้รับการเลือกมาจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ นักการเมือง จึงจะต้องนึกถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจ ซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนั้นนักเศรษฐศาสตร์ก็ไม่ จำเป็นที่จะต้องห่วงใยการทำหน้าที่ของนักการเมือง เพราะการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่อยู่แล้ว การที่จะนำเอาปัจจัยที่สำคัญบางตัวมาประกอบการพิจารณา เป็นต้นว่าผลประโยชน์ ส่วนตัวและพวกพ้องของผู้ที่ตัดสินใจ ผลประโยชน์เฉพาะหน้าเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ในระยะยาวของผู้ที่ตัดสินใจ หรือ ผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้ที่ตัดสินใจเทียบกับผลประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจจะปัจจัยที่สำคัญแต่ก็คงไม่สามารถ ครอบคลุมปัจจัยทุกปัจจัยที่เข้ามาอยู่ ในความคิดคำนึงของนักการเมืองที่นำมาใช้ในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ แต่ละเรื่อง(อภิชัย พันธเสน, 2560).

การพัฒนาหรือยกระดับเศรษฐศาสตร์ของประเทศไทยให้ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง ต้องอาศัยการพัฒนาเทคโนโลยี เพราะหากที่การพัฒนาเทคโนโลยีให้ดีขึ้น ผลิตภาพการผลิตจะสูงขึ้น รายได้ก็จะสูงขึ้น และความเป็นอยู่ก็จะดีขึ้นตามมา สังคมไทยต้องตระหนักว่ามีการเอาเปรียบ

และความแตกต่างอย่างมาก ในรายได้และทรัพย์สินในประเทศไทย และประเทศไทยทั้งประเทศก็ถูกเอาเปรียบโดยประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญขององค์การการค้าโลก (WTO) และการบรรลุหัวข้อในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา(อังค์ถัด) ที่ทางท่านดร.ศุภชัยได้เข้าไปทำหน้าที่และมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมาก ในการผลักดันให้มีความเสมอภาค ความไม่ถูกเอาเปรียบของประเทศกำลังพัฒนาจากประเทศที่กำลังพัฒนา ในการออกกฎระเบียบในลักษณะการกีดกันทางการค้า และการแก้ไขระงับข้อพิพาทของประเทศสมาชิก บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับประเทศกำลังพัฒนา ทั้งทางด้านโครงสร้าง ทั้งทรัพยากรเทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม คือ ชนชั้น และความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น รัฐและวัฒนธรรม ประกอบรวมกันเป็นระบบสังคมเศรษฐกิจ ไม่ แยกเรื่องเศรษฐกิจออกมาจากสังคม การเมือง และวัฒนธรรม และศึกษาอย่างเป็นประวัติศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจที่เป็นมา ที่จะ เป็นไปและควรจะเป็นไปอีกประการหนึ่ง ให้มีความสำคัญกับผู้คนธรรมดา มีจินตนาการถึงและเชื่อมั่นว่าจะมีสังคมไทยอนาคตที่ ผู้คนทั่ว ๆ ไปจะมีชีวิตที่ดีสมบูรณ์ได้แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นกระแสความคิดที่มีอิทธิพลและเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ ของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย โดยเฉพาะขบวนการภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรในท้องถิ่นและ ภูมิภาค (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา,2556). การมุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของระบบการศึกษา เป็นการวางรากฐานของการพัฒนาประเทศ รวมทั้งเป็นการรองรับการแข่งขันระหว่างประเทศ การพัฒนาระบบการศึกษาเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ได้ดุลยภาพและครอบคลุมมิติอื่น ๆ มากขึ้น เศรษฐศาสตร์เป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวมและการศึกษาในทุกมิติมีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การพัฒนากระบวนการคิดเชิงวิพากษ์อย่างมี ประสิทธิภาพอันเป็นรากฐานสำคัญของการเรียน เศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อเข้าใจโลกและเพื่อเปลี่ยนแปลงโลก(นุชประภา โมกข์ศาสตร์, 2561).

แนวคิดที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ท่านดร.ศุภชัย ได้นำเสนอคือ เศรษฐกิจพอเพียง กับแนวทางเศรษฐศาสตร์ แต่หากมองย้อนกลับไปอาจจะทำให้มีความรู้สึกถึงความแตกต่างเนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่บอกในสิ่งที่ควรจะทำ หรือบอกสิ่งที่ควรเป็น แต่เศรษฐศาสตร์พยายามอธิบาย สิ่งที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้น ได้แสดงให้เห็นว่าตามหลักเศรษฐศาสตร์ ว่าคนเรามีเป้าหมายในการดำรงชีวิตเพื่อแสวงหาความพอใจสูงสุด และจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นกลไกเชิงสถาบัน เช่น ระบบภาษี

ระบบการอุดหนุน แต่เศรษฐกิจพอเพียง เน้นหาทางออกโดยปรับเป้าหมาย ปรับทัศนคติ เป็นการ
ระเบิดจากข้างใน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง มากกว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าในเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
นั้นจะต้องมีเรื่องของคุณธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับ
หลักเศรษฐศาสตร์กันหลายประการ บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การพัฒนาคน หมายถึง กระบวนการที่
ช่วยให้คนมีโอกาสสามารถปรับปรุงตนเองและพัฒนาศักยภาพให้มีชีวิตที่มีคุณภาพสร้างสรรค์ มี
เสรีภาพและมีศักดิ์ศรี การพัฒนาคนต้องมีความยั่งยืนเสมอภาค เคารพธรรมชาติ และใช้
ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความระมัดระวัง โดยมีหลักการดังนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการจัดความ
ยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของคนจน เช่น ไม่เน้นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ใช้
งบประมาณมาก การทำให้คนจนหรือชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนให้เข้มแข็ง
เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ เช่น การพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยองค์กร
ต่าง ๆ ควรมีบทบาทในการพัฒนา
3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท ด้วยการ
สร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน เช่น การบูรณาการเรื่อง
การจัดการความเสี่ยง การสร้างความพึงพอใจแก่ผู้มีส่วนได้เสียบริษัท ภิบาล และความรับผิดชอบต่อ
สังคมของบริษัทเข้าด้วยกัน
4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาล
ในการบริหารงานภาครัฐ เช่น ปรับปรุงระบบคัดเลือกข้าราชการ ผลักดันมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรม
ในระบบราชการ และส่งเสริมภาคประชาสังคมให้ทำหน้าที่เป็นหน่วยเฝ้าระวัง เป็นต้น
5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อ
สร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสม
ยั่งยืน และเพื่อวางเป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน เช่น กำหนด
นโยบายมหภาคของประเทศ ได้แก่ ลดหนี้ต่างประเทศ เพิ่มเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ เป็นต้น
(สมบุญ ศรีสรสิริ, 2550)।

. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคนเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคนเช่น นำหลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาความมุ่งหมายของการพัฒนาคนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความต้องการให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เจริญก้าวหน้าและยั่งยืน ดังนั้น ระดับการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงมี 2 แบบ คือ มีทั้งเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานและแบบก้าวหน้า เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่โลภมากและไม่เบียดเบียนคนอื่น ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ การแลกเปลี่ยนร่วมมือ และช่วยเหลือกันเพื่อทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญอย่างยั่งยืน ในกระบวนการพัฒนา ทั้งสองรูปแบบไม่สามารถแยกส่วนกันได้อย่างเด็ดขาด แต่จะเป็นกระบวนการทำงานที่สอดประสานกัน เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานจะทำให้เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้ามีความแข็งแกร่งและมีความเจริญก้าวหน้าได้ (ประสาร บุญเสริม, 2550).

จึงจะเห็นได้ว่า การปรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจศาสตร์ของโลก จึงถือเป็นแบบอย่างที่สำคัญและได้รับการยอมรับจากหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ดังนั้นหากมองในภาพรวมแล้ว ประเทศไทย ในฐานะที่เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง หากต้องการให้ประเทศมั่นคง มั่งคั่ง อย่างยั่งยืนแล้ว นั้น การดำเนินการทางเศรษฐกิจศาสตร์ จึงจำเป็นต้องใช้หลักการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาประเทศ

References

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2556). *เศรษฐศาสตร์การเมืองจากอดีตสู่อนาคต*. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง,
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2557). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นุชประภา โมกข์ศาสตร์. (2561). การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง.
- สมบูรณ์ ศิริสรธริธ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาทุนมนุษย์. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย, 3(2),

รายงานสืบจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “พระพุทธศาสนา กับ แนวโน้มโลกยุคใหม่ : วิถีครู
บาศรีวิชัยสู่อารยธรรมร่วมสมัย” “Buddhism and New Global Trends : The Footprint of Khruba Sriwichai Towards
Contemporary Civilization”

ประสาร บุญเสริม. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงกับพลังการพัฒนา. จุลสารเศรษฐศาสตร์, 5(4), หน้า 12-22.

อภิชัย พันธเสน. (2560). ทำไมเศรษฐศาสตร์จึงต้องเป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเกล็ดไทย จำกัด.